

בספר הישר שמו. וכן בספר הרוקח (שסו) מובא: 'אין מנהג לברך אחר המצוה אלא אחר התפלין'. ומשום כך תמהו מדוע לא אמרו בפשיטות 'לאפוקי שאר מצוות'.

ואולם המרדכי כתב בשם ראב"ה שהיו מברכים לאחר גמר כל המצוות בתום חיובן, כגון 'לשמור ציצית' (וכן מובא ברמב"ן וברשב"א נדה נא).

וע' בלשון השואל בשו"ת מהרי"ל (קלו) שנראה שהיו מברכים 'לשמור חוקין' אחר כל מצוה. וכן משמע בספר הרוקח שסו. עוד שמעתי לפרש מרע"כ שליט"א שאמנם היו מברכים רק בסוף היום בשעת חליצת תפלין אשר בהן נאמר 'זשמרת את החוקה', אולם ברכה זו מתייחסת בעצם על כל שאר מצוות התורה, שעיקר עשייתן ביום ולא בלילה, וגם משום שהתפלין הוקשה לכל התורה. ולכן לא אמרו בגמרא לאפוקי שאר מצוות, כי בעצם גם עליהן התייחסה ברכה זו. וע"ע בשלטי הגבורים על הרי"ף, ובבאור דבריו בארצות-החיים (כט). וע"ע חדושי הגר"ר בענגיס ח"א ב. וראה בהרחבה ביוסף דעת נדה נא מהגר"י בן דוד שליט"א.

'לאפוקי ריחני'. טעם הדבר שלא תקנו ברכה אחרונה על הריח כשם שתקנו על האכילה, משום שלא נתקנה ברכה אחרונה אלא כשיש רושם מן ההנאה בגופו כגון המאכל שנשאר במעי, אבל בריח שכלה ועבר אין שייך לברך, והרי זה דומה למי שאכל ונתעכל המזון שבמעיו (עפ"י מהר"ם שיף ועוד).

יש לפרש בכך מדוע בנוסח ברכה אחרונה לא תקנו הבחנה בין פירות העץ לפירות האדמה ולדבר שאין גידולו מן הארץ, כבברכה שלפניה – לפי שאינו מברך על המין המסוים אלא על כך שהוא אכל ושבע והרי אין ניכר כעת רושם המאכל המסוים אלא שביעתו. ורק משום חשיבות שבעת המינים או יין וכדו' ייחדו להם הזכרה בברכה.

טעם נוסף: משום שיש שיעור לברכה אחרונה, ואין שייך שיעור בריח (ע' ערוך השלחן רטו, ב. ותמה שם על הפוסקים שלא הזכירו טעם זה. ואפשר שרצו ליישב גם לפי הסברה האומרת שברכת 'בורא נפשות' אין לה שיעור [וטעם המצודדים כן י"ל שסוברים שהאיסור להנות ללא ברכה אמור גם על ברכה שלאחריה. וע' בט"ז (ריב סק"ז) שהזכיר סברה זו לענין ברכה אחרונה]).

*

והיה מעשה אשר בתקופת הקיץ, לעת השפע בפירות, ברך היהודי (- הוא רבי יעקב יצחק מפשיסחא, הנקרא 'היהודי הקדוש') 'שהחינו' על פרי חדש ואכל ממנו במידה יתרה שאין בכח אנוש לשאתה. הובהל אליו תלמידו החביב, זה שנודע אחר כך בשם הרבי ר' בונים, שבקי ברפואות היה, למצוא לו מזון ולהקל על מכאוביו. ראה ר' בונים את מצבו כי ברע הוא ויתרעם עליו ויאמר: 'אם אין יכולים – אין אוכלים!' ענה היהודי ואמר לו: לא כך, בונים, אדם שהוא נקי מתאות האכילה, עתיד הוא ליתן דין וחשבון על כל פרי שמנע עצמו מלאכול, וכדאית היא מצוה זו למסור את הנפש עליה כעל כל מצוה אחרת! אף זו מצוה של חסד היא, חסד שעושה האדם עם המאכל והמזון... (מתוך חסידים ואנשי מעשה כרך א' איש יהודי היה).

פרק שביעי; דף מה

'מנין לעונה אמן שלא יגביה קולו יותר מן המברך שנאמר גדלו לה' אתי ונרוממה שמו יחדו'. וכן אין לו להנמיך קולו יותר מן המברך, שהרי נאמר יחדו. אלא לפי ששבחו חכמים את העונה אמן בכל כחו, לכך הוצרך להשמיענו שלא יגביה קולו יותר מן המברך.